

Ungdom, idrett og klasse: Fortid, samtid og framtid

Åse Strandbu

Professor

Norges idrettshøgskole

ase.strandbu@nih.no

Elisabeth Gulløy

Stipendiat

Høgskolen i Sørøst-Norge

elisabeth.gulloy@hit.no

Patrick Lie Andersen

Forsker

NOVA, Høgskolen i Oslo og Akershus

Patrick.Andersen@nova.hioa.no

Ørnulf Seippel

Professor

Norges idrettshøgskole

ornulf.seippel@nih.no

Håvard Bergesen Dalen

Stipendiat

Norges idrettshøgskole

h.b.dalen@nih.no

SAMMENDRAG

I denne artikkelen undersøker vi den klassebaserte rekrutteringen til ungdomsidretten i Norge over en 60 års periode. Vi har analysert tilgjengelige publikasjoner om klasseforskjeller i ungdoms idrettsdeltakelse, og vi har satt denne analysen inn i en teoretisk og historisk sammenheng. Spørsmålene vi stiller er hvordan sammenhengen mellom idrettsdeltakelse og klassebakgrunn har vært forstått historisk og teoretisk, hvordan klasseforskjeller i idrettsdeltakelse er målt i landsrepresentative ungdomsundersøkelser, hvilke

klasseforskjeller som er funnet, hvordan disse er forklart og hvordan vi kan tenke oss at klassebakgrunn kommer til å få betydning framover. Vår gjennomgang viser at mens det var store klasseforskjeller i idrettsaktivitet på begynnelsen av 1950-tallet, finner vi ikke slike tydelige klasseforskjeller i undersøkelser fra 1980- og 1990-tallet og heller ikke fra tidlig 2000-tall. Derimot har vi vist, med ulike målemetoder som en mulig feilkilde, at det er tegn til tydeligere forskjeller i senere studier. Vi foreslår også at tre prosesser – profesjonalisering av idretten, økende kostnader og krav om mer intensiv foreldreinvolvering – kan tenkes å bidra til en mer ekskluderende barne- og ungdomsidrett i framtida.

Nøkkelord:

klasse, ungdom, idrett, ulikhet

YOUTH, SPORTS AND SOCIAL CLASS: PAST, PRESENT AND FUTURE TRENDS

How class-based recruitment to Norwegian youth sport is measured, interpreted and understood and how it has changed over the past 60 years are issues raised in this article through analysis of published reports from nationally representative youth surveys. The relationship between sports participation and class background among young people is discussed both historically and theoretically, how class differences in sports participation are measured, and how existing class differences are explained. Our review shows that while a study from the 1950s revealed major differences in sports participation by occupation and educational level, no obvious class inequalities are found in studies from the 1980s, the 1990s or the early 2000s. Signs of stronger differences are shown in later studies, although different measurement methods are a possible source of error. We suggest three processes – professionalization of sports, increasing costs and demands for more intensive parental involvement – that are likely to contribute to more exclusionary child and youth sports in the future.

Keywords:

social class, sport, youth, inequality

INTRODUKSJON

I etterkrigstiden har «Idrett for alle» vært en uttalt målsetting for idrettsbevegelsen og idrettspolitikken i Norge. Til tross for at den organiserte idretten i denne perioden har hatt høye og stort sett økende medlemstall, har spørsmålet om idrettslagene rekrutterer like godt i alle samfunnslag fått økende oppmerksomhet de siste årene (se eksempelvis Ertesvåg, 2015; Langset, 2014; Næss, 2015).

Sammenhengen mellom sosial klasse og idrett kan studeres fra to vinkler. Enten kan man spørre hvordan sosial ulikhet i samfunnet påvirker deltakelse i idretten: Er alle med på like fot? Har forskjellige idretter – golf og boksing – sitt nedslagsfelt i ulike sosiale klasser? Eller man kan spørre hvordan det som skjer i idretten påvirker sosial ulikhet i samfunnet: Kan idretten bidra i kampen mot sosial ulikhet eller er idretten 'brød og sirkus' som tar

oppmerksomhet bort fra klassemotsetninger? Idretten kan altså både tenkes å bidra til å opprettholde klasseforskjeller – og være en arena der klasseulikheter utjevnes. Vårt bidrag i denne artikkelen er å undersøke den klassebaserte rekrutteringen til ungdomsidretten i Norge, hvordan denne er tolket, forstått og målt og hvordan den har endret seg de siste 60 år. Vi mener dette er viktig av flere grunner. For det første er svært mange barn og unge – mer enn 80 prosent av hvert årskull – på et eller annet tidspunkt deltakere i organisert idrett (Seippel, Strandbu, & Sletten, 2011). Om man anser idrett som et gode, er det viktig å forstå hvilke former for sosial ulikhet man finner i idrettsdeltakelse og hvordan de eventuelt genereres og virker. For det andre har spørsmålet politisk relevans fordi offentlige midler er så viktige for idrettsfeltet at sosial ulikhet i idrettsdeltakelsen vil være en politisk utfordring. For det tredje tyder mye på at vi beveger oss mot et samfunn med mer sosial ulikhet. For det fjerde kan noen utviklingstrekk ved ungdomsidretten – kostnader, profesjonalisering og forventninger til foreldreinnsats – få betydning for deltakelsesmønstre og idrettens samfunnsmessige posisjon. Til sammen har vi altså en historie, en situasjon og en utvikling som gjør det påkrevet å forstå sosial ulikhet i ungdomsidretten.

Sammenhengen mellom klasse og idrett har også internasjonalt vært lite studert (Seippel, 2017). Vårt bidrag i denne artikkelen er en detaljert deskriptiv analyse (Gerring 2012) av sammenhengen mellom klassebakgrunn og idrettsdeltakelse i norske ungdomsundersøkelser. Vi følger Gerrings (2012) anbefaling om at detaljerte beskrivelser i seg selv er viktige. De konkrete spørsmålene vi belyser i artikkelen er hvordan sammenhengen mellom idrettsdeltakelse og klassebakgrunn har vært forstått historisk og teoretisk, hvordan klasseforskjeller i idrettsdeltakelse er målt i landsrepresentative ungdomsundersøkelser, hvilke klasseforskjeller som er funnet, hvordan disse er forklart og hvordan vi kan tenke oss at klassebakgrunn kommer til å få betydning framover.

HISTORISK BAKGRUNN – FRA IDRETT OG KLASSEKAMP TIL IDRETT FOR ALLE

Den organiserte idretten startet opp som hobby for unge voksne menn fra borgerskapet i de siste tiårene av 1800-tallet. Idretten ble gradvis mer folkelig og tilgjengelig også for arbeiderklassen, blant annet ved innføring av åtte timers normalarbeidsdag fra 1919 (Goksøyr, 2008; Olstad, 1987). Idrettsklubbene var i mellomkrigstiden enten tilknyttet *Norges landsforbund for idrett* – den borgerlige idrettsbevegelsen, eller AIF- *Arbeidernes idrettsforbund*. Strid omkring idrettens reaksjoner overfor streikebrytere og «politisering» av idretten var bakgrunnen for at AIF ble dannet i 1924 som «politisk motvekt og rival til det «borgerlige» Landsforbundet» (Goksøyr, Asdal, & Andersen, 1996: 18).

De to idrettsbevegelsene rekrutterte ikke bare fra ulike klasser. Også idrettsfilosofien var ulik:

For den gamle, den borgerlige idrettsbevegelsen er de rent sportslige hensyn de helt dominerende. De har blitt et mål i sig selv med all den ensidighet og alle de utvekster som følger av en så snever innstilling. For arbeideridretten er de sportslige opvisninger et middel i kampen for viktige sosiale og kulturelle oppgaver. (Martin Tranmæl, 1939, sitert av Olstad, 1987, s. 322).

Selv om henvisninger til idrettens samfunnsmessige betydning ofte er framme i dokumenter fra arbeideridretten, var ifølge Goksøyr (2008) trolig også mange i arbeideridrettens rekker først og fremst opptatt av idretten i seg selv. Rolf Hofmo, en av arkitektene bak AIF, forklarer forskjellen slik:

Bestrebelsene for å nå gode resultater, dyktighet og teknikk i utførelsen har en opdragende og stimulerende betydning, og det fordømmes ikke av arbeideridretten, men A.I.F tar absolutt avstand fra overdrivelsen av toppydelsene, fra rekordjageriet – som fører til sportsidioti, som stiller idrettens mål: massenes fysiske opdragelse i skyggen og i annen rekke. (Hofmo, 1937, s. 81)

Når det gjaldt ungdommens plass i idretten var det både likheter og forskjeller mellom de to forbundene. Ifølge Solenes (2016) var organisert idrett i liten grad tilrettelagt for barn og ungdom på 1920-tallet. Det etablerte synet, inspirert av rådende medisinsk kunnskap, var at barn og unge burde drive sin idrettsaktivitet i skolens regi. Konkurransidrett kunne være direkte skadelig for videre vekst og utvikling både fysisk og mentalt. Derfor var for eksempel stilkarakterer del av langrennsøvelser for ungdommer, og selv 18-20 år gamle gutter ble ikke vurdert som modne for lengre renn. Utover på 1930-tallet ble dette restriktive synet utfordret. AIF hadde allerede fra starten i 1924 ønsket å få barn med, men på egne premisser og ikke som en kopi av voksenidretten. Med sammenslåingen av de to forbundene til Norges Idrettsforbund (NIF) i 1946 ble en egen komite for barne- og ungdomsidrett opprettet.

Tanker om at barn og unge hørte hjemme i idrettsbevegelsen fikk stadig større aksept utover i etterkrigstiden. «Alle ungdomslag til idrettslag og alle idrettslag til ungdomslag» var slagord for Statens ungdoms- og idrettskontors arbeid. Lederen Rolf Hofmo mente alt ungdomsarbeid hadde et felles mål i «å skape en fysisk og åndelig høgreist ungdom» (Goksøyr et al., 1996: 167).

Målsettingen var både lik tilgang til idrett, og at idretten som del av samfunnsoppbygging og klassekompromiss kunne bidra til sosial og geografisk utjevning (Goksøyr et al., 1996, s. 26). I etterkrigstiden var bygging av anlegg, særlig utenfor de store byene, en prioritert sak som ble begrunnet med at alle skulle ha lik mulighet til å drive idrett.

Den organiserte idretten ble en massebevegelse. Idrettsrevolusjonen, som Tønnesson (1986) kaller den, innebar en enorm økning i medlemsmassen i NIF. Nye grupper kom også til. Særlig blant kvinner, barn og unge rekrutterte idrettsbevegelsen sterkere. I perioden fra 1965 til 1985 ble antall medlemmer i NIF nesten firedoblet, og veksten har i det store og det hele fortsatt fram til i dag (Tønnesson, 1986). Ifølge NIFs årsrapport var det mer enn to millioner registrerte medlemskap i NIF i 2015, derav nær 330 000 i aldersgruppa 13–19 år (NIF, 2015: 9).

ULIKHETSSOSIOLOGIEN OG KLASSEBEGREPER

Når vi videre skal undersøke sammenhengen mellom klasse og idrettsaktivitet trengs en avklaring av perspektiver og begreper fra studier av klasse og ulikhet. Klassebegrepet kobles ofte til Karl Marx, som vektla relasjonene i produksjonslivet, mellom eierklassen og arbeider-

derklassen, der eierne gjennom kontroll over produksjonsmidlene kunne utbytte arbeiderne ved å tilegne seg merverdien fra deres arbeid. Max Weber, som også har vært viktig for moderne klasseteori, mente Marx' klassebegrep var for snevert og at sosiale forskjeller ikke bare handlet om klasse, men også om stand og parti. I etterkrigstiden har en funksjonalistisk tradisjon inspirert av Emile Durkheim og Talcott Parsons med lagdelingsbegreper og statushierarkier vunnet terreng. Studier av sosioøkonomisk status skiller mellom ulike sosiale lag basert på samlemål på yrke, utdanning og økonomi.

Utover på 1980- og -90-tallet mente mange at klassebegrepet hadde mistet sin relevans (Clark & Lipset, 1991; Pakulski & Waters, 1996). To motreaksjoner på kritikken peker seg ut. John Goldthorpes minimalistiske klasseanalyse skiller klassebegrepet fra kulturelle og statusmessige faktorer. Den andre retningen, som forbindes med Pierre Bourdieus begrep om kulturell kapital, har inkludert kulturelle faktorer i klassemodellene. Felles for disse tilnærmingene er antakelsen om at en mer komplisert økonomi og framveksten av en stor middelklasse gjør differensiering mellom flere klasser og klassefraksjoner nødvendig.

Bourdieu: klasse, livsstil og idrett

Basert på empiri fra Frankrike på 1960- og 1970-tallet beskriver Bourdieu i *Distinksjonen* (1984) ulikhetsstrukturen i landet som et flerdimensjonalt sosialt rom der hovedskillene går langs en vertikal og en horisontal akse. Den vertikale aksen skiller de med lite kapital (som rengjørere og sjåfører) fra de med et høyt kapitalnivå (som leger og advokater). Den horisontale aksen skiller mellom ulike kapitalkomposisjoner. På den ene polen finner vi folk med en overvekt av kulturell kapital (som lærere, forfattere og skuespillere), og relativt sett mindre økonomisk kapital. På den andre polen finner vi de med mest økonomisk kapital og relativt mindre kulturell kapital (som investorer og direktører).

Et hovedfunn i Bourdieus (1984) analyser var sammenhengen mellom livsstil og klasseposisjon. Dette gjaldt også for idrettsfeltet: Omkring ti prosent av arbeiderne drev idrett jevnlig, mot nær én av tre i middelklassen (Bourdieu, 1984:214-218). Idretter som er kostbare og krever stor plass, som tennis, alpint og seiling, var først og fremst for over- og middelklassen, mens fysisk krevende og «intime» idretter som bryting, boksing, fotball og rugby var mer utbredt i arbeiderklassen. I tillegg fant han horisontale skiller. De økonomiske fraksjonene av overklassen drev gjerne med golf og seiling, mens de kulturelle fraksjonene foretrakk asketiske idrettsformer som gåtur, løping og langrenn.

Økonomiske, kulturelle og rent kroppslige kostnader forklarer ifølge Bourdieu en del av disse klasseforskjellene. I tillegg trakk Bourdieu (1984: 217) fram sosial lukning omkring noen idretter i form av «inntakskrav» knyttet til familietradisjoner og tidlig sosialisering og ekskluderende sosiale koder i idretter. Et annet viktig poeng for Bourdieu (1984: 212) var at samme idrett kan ha ulik mening og utføres på svært ulike vis i forskjellige klasser.

Annette Lareaus (2003) Bourdieu-inspirerte forskning om foreldreskap gir en teoretisk bakgrunn for å forstå mulige klasseforskjeller i foreldres investeringer i idrett: Arbeiderklasseoppdragelse har ifølge Lareau som mål å sikre barnas naturlige vekst («accomplishment of natural growth») uten at foreldre blander seg nevneverdig i ungenes fritidsaktiviteter, og arbeiderklaseforeldre sluser heller ikke barn inn i aktiviteter ungene

selv ikke tar initiativ til. Middelklasseforeldre ser det derimot som sin oppgave å sørge for at barna tar del i organiserte, «berikende» fritidsaktiviteter. Foreldreprosjektet tar form som intensiv foredling («concerted cultivation») (Lareau, 2003), og i dette prosjektet inngår berikende fritidsaktiviteter, deriblant idrett. Inspirert av Lareau har andre studier vist tilsvarende mønstre (Vincent & Ball, 2008). Selv om skillene trolig ikke er like sterke i en norsk kontekst har også en norsk studie vist relevansen av klasseperspektivet for å forstå barn og unges idrettsdeltakelse (Stefansen, Smette og Strandbu, 2016).

Goldthorpe: minimalistisk klasseanalyse

Goldthorpe (2000) har utviklet klasseskjemaet som er klart mest brukt i nåtidens kvantitative klasseanalyser. Klasseinndelingen følger to dimensjoner; graden av ferdigheter og autonomi i yrkene. I det som betegnes som serviceklassen finnes yrker kjennetegnet av spesialisering og autonomi i arbeidssituasjonen, for eksempel advokater, eiendomsめklere og konsulenter. I motsatt ende finner vi arbeid som er lett å overvåke og med mindre krav til spesialisering, som renholdere, yrkessjåfører eller frisører. Skjemaet finnes i mange varianter.

Studier av kulturelle aktiviteter med dette perspektivet har gjerne nådd andre konklusjoner enn Bourdieu-inspirerte studier. Blant annet har de kritisert Bourdieus idé om en sterk sammenheng (homologi) mellom klasseposisjoner og kulturelle aktiviteter. I flere artikler finner Chan og Goldthorpe (2005; 2007a, 2007b) at kulturelt forbruk (bl.a. musikkpreferanser, dans, avislesing, teater og kinobesøk) er mer knyttet til status enn klasse. Andre studier finner klasseforskjeller i idrettsdeltakelse med dette skjemaet. Et eksempel er Katz-Gerro og Shavit (1998) som fant at arbeidstakere med ikke-manuelt rutinebasert arbeid var overrepresentert i idrettsaktiviteter. Et annet er Wells, Nermo og Östberg (2016) som fant høyere risiko for inaktivitet blant jenter med lav klasseposisjon enn for de med høy posisjon.

STUDIER AV UNGDOM, IDRETT OG KLASSE: INKLUSJONSKRITERIER OG MÅL

I det følgende skal vi ta for oss norske studier som har undersøkt klasseforskjeller i ungdommers idrettsaktiviteter. Vi har avgrenset oss til norske studier som er (i) basert på surveymaterialer, (ii) har ungdom (i hovedsak tenåringer) som informanter og (iii) er landsrepresentative. Vi har funnet elleve studier som tilfredsstill disse kravene, herav sju som er publisert etter årtusenskiftet. Studiene ble analysert etter en felles mal og i et bakgrunnsnotat¹ beskriver vi; i) gjennomføring av studien, utvalg, svarprosent, ii) hvordan klasse og idrettsaktivitet er målt, iii) resultater og iv) tolkninger av resultater i rapporten. Vedleggstabell 1 gir en oversikt over undersøkelsene som er inkludert.

Studiene vi har gjennomgått er basert på ulike teoritradisjoner. Ung i Norge-undersøkelsene sitt klassemål er inspirert av Bourdieus klasseinndeling og skiller mellom den teknisk-økonomiske middelklassen (sivilingeniører, datafolk, markedsførere,

økonomer og liknende) og den humanistisk-sosiale middelklassen (lærere, utdannet helsepersonell, pedagoger, sosialarbeidere, kunstnere og liknende).² Samtidig er et mål på kulturell kapital (antall bøker i hjemmet) også inkludert. Hevas og Ungdata bruker et samlemaal på sosioøkonomisk status som harmonerer bedre med en funksjonalistisk tradisjon. Foreningsundersøkelsene anvender på sin side en hierarkisk klassemodell som ligner Goldthorpes tilnærming.

Ulike operasjonaliseringer av klasse er også en utfordring når en skal sammenlikne klasseulikheter i flere studier. *Opprinnelsesklasse*, målt med spørsmål om foreldres bakgrunn og spørsmål om *familiens økonomi* er med i flere av undersøkelsene. I Ung i Norge-undersøkelsene inngår også et spørsmål om bøker i hjemmet som er ment å være en indikator for *kulturell kapital*. I tillegg er andre mål, eksempelvis foreldres utdanningsnivå, brukt i flere studier.

Også idrettsdeltakelse er målt på flere måter. Vi har avgrenset oss til studier av organisert idrett, likevel varierer spørsmålsformuleringene. For eksempel spør Ung i Norge-undersøkelsene både om medlemskap i idrettslag og hvor mange ganger sist uke de unge har «trent i idrettslag», mens Hevas-undersøkelsen spør etter hvor ofte en deltar i «organisert lagidrett» eller «organiserte individuelle fysiske aktiviteter». Medlemskap i idrettslag er målt i få av de gjennomgåtte studiene. Vi har derfor lagt mest vekt på spørsmålet om trening i idrettslag.

Sammenhengen mellom de ulike klassemålene og idrettsdeltakelse er oppsummert i vedleggstabell 2. Vi har ikke sammenliknet effektstørrelser, slik en gjør i enkelte reviewstudier, men nøydt oss med å si om sammenhengen kan sies å være sterk, moderat eller svak. Når mellom 60 og 30 prosent av norske ungdommer er med i organisert idrett har vi generelt og pragmatisk vurdert mindre enn 10 prosentpoengs forskjell mellom ytterpunkter som en svak sammenheng. Mer enn 20 prosentpoengs differanse mellom ytterpunkter omtaler vi som en sterk sammenheng. Moderat sammenheng blir altså her noe midt imellom.

Klasse og idrettsaktivitet i norske studier

Hvilke sammenhenger mellom klasse og idrettsdeltakelse er funnet i norske studier? Vi gjennomgår de elleve studiene og følger Gerrings (2012) anbefaling om at nokså detaljerte beskrivelser i seg selv er viktige for å få fram begrepsfestinger og valg knyttet til målemetoder (Gerring, 2012: 735). En oppsummering av sammenhengene finnes i vedleggstabell 2.

Sesjonsundersøkelsen fra 1952

Aktiv ungdom er den første store undersøkelsen om ungdoms – eller rettete unge gutters – idretts- og organisasjonsdeltakelse i Norge og ble gjennomført ved sesjon i 1952 (Olsen, 1955).

Undersøkelsen inneholder ikke spørsmål om opprinnelsesklasse, men derimot opplysninger om rekruttenes eget yrke og utdanningsnivå. Det er i seg selv interessant at 19-åringers eget yrke er en relevant variabel og at 19-åringer fordeler seg nokså jevnt over flere

yrkeskategorier. Analysene viste at yrke hadde betydning for idrettsaktivitet og at sammenhengen er sterk. Fiskere og fangstmenn var blant de minst aktive. 66 prosent av disse karakteriserer seg selv som «ikke aktive». Lite ordnet arbeidstid er hovedforklaringen som lanseres. Størst er idrettsaktiviteten blant ikke-yrkesaktive, som i hovedsak er skoleelever, der bare 20 prosent karakteriserer seg selv som «ikke aktive». Studenter og skoleelever er oftere medlemmer, dernest følger funksjonærer – noe som forklares med ordnet arbeidstid og mye fritid.

Undersøkelsen dokumenterte en sterk sammenheng mellom idrettsaktivitet og rekruttenes utdanningsnivå. 45 prosent av guttene med artium og 27 prosent av guttene med folkeskole som høyeste fullførte utdanning, drev aktivt med idrett. Bare 20 prosent med ufullstendig folkeskole var idrettsaktive (Olsen, 1955).

Foreningsundersøkelsene fra 1980-tallet

Foreningsaktiviteter blant norske ungdommer, også idrett, ble studert i to ungdomsundersøkelser på begynnelsen av 1980-tallet (Grue, 1982; Grue, 1985). Foreldres yrke ble brukt til å plassere elevene i fem klasseposisjoner. Studien finner ingen sammenheng mellom opprinnelsesklasse og idrettsdeltakelse:

Idrettslag har en sammensetning i sin medlemsmasse som totalt sett tilsvarer den fordelingen vi finner i utvalget som helhet. Med visse reserverasjoner vil jeg hevde at idretten representerer et tverrsnitt av den norske befolknings sosiale sammensetning slik denne variabelen er definert i denne rapporten. (Grue, 1985: 82)

Det som finnes av klasseforskjeller er at ungdom fra de øverste klassene noe oftere deltar i idrettskonkurranser, sammenliknet med ungdom fra lavere klasser.

Ung i Norge 1992, 2002 og 2010

Ung i Norge-undersøkelsene er omfattende ungdomsundersøkelser som dekker flere tema. Tre mål på klassetilknypning ble benyttet; klassebakgrunn (foreldres yrke), kulturell kapital (bøker i hjemmet) og økonomi (subjektiv vurdering av familiens økonomi). Spørsmål om foreldres yrke er med i alle tre undersøkelser, kulturell kapital og familiens økonomi er bare med i de to siste.

Klassebakgrunn har i undersøkelsen fra 1992 ingen signifikant sammenheng med medlemskap i idrettslag (Wichstrøm, 1995: 50). Når det gjelder idrettsaktivitet er forskjellene svake:

«overraskende nok følger forskjellen i idrettsaktivitet ikke den vante distinksjonen mellom borgerskap/arbeiderklasse: barn av arbeidere bruker like mye tid på idrett som barn av foreldre i de høyeste sosiale lagene (adm. ledere og mellomlagene)» (Wichstrøm, 1995, s. 23).

Undersøkelsen fra 2002 viste en liten underrepresentasjon av ungdom med foreldre fra arbeiderklassen (38 prosent) og i gruppen lavere funksjonærer (38 prosent) (Krange & Strandbu, 2004). Til sammenlikning er idrettsdeltakelsen i høyere administrative lag, den teknisk-økonomiske middelklassen og den humanistisk-sosiale middelklassen henholdsvis 44, 46 og 42 prosent. Sammenhengen er så vidt signifikant i 2002 og må karakteriseres som svak: «klassebakgrunn har en viss betydning for medlemskap i idrettslag, men mindre betydning for om de unge har trent i et idrettslag sist uke» (Krange & Strandbu, 2004: 108).

Også i Ung i Norge 2010 var det en svak sammenheng mellom treningsaktivitet og klassebakgrunn (Seippel et al., 2011). Høyest skårer unge fra den teknisk-økonomiske middelklassen der 50 prosent har trent sist uke, mot 43 prosent av ungdom med arbeiderklasseforeldre. Sammenhengen mellom klassebakgrunn og medlemskap i idrettslag vises ikke i rapporten.

De unges vurderinger av *familiens økonomi* har derimot sterk sammenheng med deltakelse i idrettslag både i 2002 og 2010. I 2002 var bare 19 prosent av de som opplever at familien har mye dårligere råd med i et idrettslag, mot 40 prosent eller flere i gruppene som opplever at familien har det omtrent som alle andre eller har mer å rutte med (Krange & Strandbu, 2004: 56). Også i 2010 trente ungdom som oppgir at familien de siste to årene har hatt dårlig råd sjeldnere. Sammenhengen kan karakteriseres som sterk, og effekten er sterkere for trening i idrettslag, enn for trening på treningssenter eller på egen hånd.

Spørsmål om *antall bøker* i hjemmet var ikke med i Ung i Norge 1992. Fra både 2002 og 2010 gjelder at jo flere bøker de unge rapporterte å ha hjemme, jo større var sannsynligheten for medlemskap i idrettslag. Sammenhengen er sterk i 2002 og moderat i 2010. Større utslag for familiens økonomi og antall bøker i hjemmet, enn for klassebakgrunn, kan skyldes at de som har dårligst økonomi og færrest bøker er mindre grupper av ungdom, som trolig er dårligere stilt ressursmessig, enn arbeiderklasseungdom generelt, som utgjør en større gruppe.

Levekårsundersøkelser fra Statistisk sentralbyrå

SSBs Levekårsundersøkelse fra 2004 inkluderte barn fra 6 til 15 år som ble delt inn i grupper etter foreldrenes inntekt og utdanning (registeropplysninger) (Vaage, 2006). Av en rekke idrettsaktiviteter har kun skiturer klar sammenheng med foreldreinntekt, mens de fleste lagidretter har litt høyere andel deltakere med foreldre i de to øverste inntektsgruppene (Vaage, 2006: 8).

Det er ingen klar sammenheng mellom antall ganger man trener og foreldreinntekt. I noen grener er det litt større aktivitet blant barn fra hjem med høyest inntekter (slalåm/telemark/snowboard, fotball, håndball, ishockey/bandy/innebandy, tennis/squash og friidrett). For andre grener (jogging/løping, styrketrening og kampsport) er det litt høyere aktivitet blant de med lavest foreldreinntekt. Analysen konkluderes med at det ikke er grunnlag for å si at det er store forskjeller etter foreldrenes økonomi. Når foreldrenes inntekt og utdanning kombineres trer visse mønstre fram, men sammenhengene kan karakteriseres som svake (Vaage, 2006: 10).

Vaage (2015: 56-58) finner for barneutvalget (6-15 år) i Levekårsundersøkelsen fra 2013 ingen entydige sammenhenger mellom husholdningsinntekt og hvor ofte en trener,

men små «forskjeller i en slik retning» innenfor visse idrettsgreiner: jogge-/løpeturer, fotball, håndball, tennis/squash, ishockey/bandy/innebandy, friidrett og allidrett (Vaage, 2015, s. 15). Sammenhengene er svake.

SSBs kultur- og mediebruksundersøkelse 2008

På grunnlag av Kultur- og mediebruksundersøkelsen analyserer Sivesind (2012) sammenhenger mellom aktivitet i idrettslag, økonomi og hovedinntektshavers utdanning og stillingsnivå. Han finner ingen signifikante sammenhenger mellom husholdsinntekt og medlemskap i idrettslag for 9 – 15-åringer. Det er heller ingen forskjeller i medlemskap i idrettslag for de yngste etter hovedinntektstakers utdanningsnivå (Sivesind, 2012: 17). For 16-20-åringer derimot, kommer medlemmer i idrettslag oftere fra hushold med noe høyere inntekt enn andre. De kommer også oftere fra husholdninger der hovedinntektshaver har videregående utdanning som høyeste utdanning og oftere er i en ledende stilling. For yngre ungdom er det ingen forskjeller å finne når det gjelder stillingsnivå. Sammenhengen mellom medlemskap og utdanning er svak, og forsvinner i den påfølgende multivariate regresjonsanalysen.

Etter multivariate analyser konkluderer Sivesind (2012: 23-24) med at det er en sterk underrepresentasjon av unge medlemmer i idrettslag fra hushold med inntekt under 345 000 i året. Sammenhengen med husholdsøkonomi er sterk, og sterkere for 9—20-åringer enn for befolkningen som helhet.

HEVAS – Livsstil og helse til norske barn og unge

HEVAS er den norske delen av Verdens helseorganisasjon sin studie av barn og unges helsevaner som er gjennomført ni ganger siden 1983. Fra 2014 er deltakelse i organiserte idrett mulig å skille fra generell mosjon og er målt med spørsmål om hvor ofte en vanligvis deltar i «organisert lagidrett» (for eksempel fotball, håndball, basketball, ishockey) og «organiserte individuelle fysiske aktiviteter» (for eksempel svømming, sykling, kampsport, friidrett, turn, dans, langrenn) (Samdal et al., 2016). Resultatene viser en moderat positiv sammenheng mellom sosioøkonomisk status og deltakelse i lagidrett. 43 prosent av de med høy sosial status, 39 prosent med middels sosial status og 30 prosent av de med lav sosial status driver med lagidrett. Tilsvarende tall for individuell idrett er 34, 30 og 24 prosent (Samdal et al., 2016: 51).

Ungdata

Ungdata er en samling lokale ungdomsundersøkelser som har blitt gjennomført i de fleste av landets kommuner siden 2010. Bakken, Frøyland, & Sletten (2016) har brukt data fra årene 2014 og 2015 for å undersøke sosial forskjeller blant ungdom. Datamaterialet i deres rapport omfatter svar fra 118 000 skoleungdommer, hovedsakelig i alderen 13 til 19 år. Som mål på sosial ulikhet bruker de et samlemål for sosioøkonomiske ressurser basert på spørsmål om foreldrenes utdanningsnivå, bøker i hjemmet og tilgangen til ulike materielle goder (Family Affluence Scale (FAS)). Fem sosioøkonomiske grupperinger blir sammen-

liknet med hverandre. Analysene viser en sterk sammenheng mellom idrettsdeltakelse og sosioøkonomisk status:

Mens 69 prosent av guttene og 62 prosent av jentene med høyest sosioøkonomisk bakgrunn har deltatt i et idrettslag den siste måneden, gjelder det samme 49 prosent av guttene og 37 prosent av jentene i familier med lavest sosioøkonomisk status. (Bakken et al., 2016, s. 70)

Hvordan har klasseforskjeller endret seg og hvordan har de blitt tolket?

Rekruttundersøkelsen fra 1952 viste store forskjeller i idrettsaktivitet etter rekruttens yrke og utdanningsnivå (Olsen, 1955). Slike klasseforskjeller finner en ikke i undersøkelser fra 1980- og 1990-tallet og heller ikke fra tidlig 2000-tall. For Ung i Norge-undersøkelsen var det ingen signifikant sammenheng mellom klasse og medlemskap i idrettslag i 1992, mens det var en liten underrepresentasjon av ungdom med foreldre fra arbeiderklasse og i gruppa lavere funksjonærer i 2002. Sammenhengen er så vidt signifikant i 2002. Derimot er det tegn til tydeligere forskjeller i senere studier. Både i Kultur og mediebruksundersøkelsen fra 2008, Hevas-studien fra 2014 og Ungdata-undersøkelsen fra 2014/15 er det tegn til større klasseforskjeller.

Ulike resultater kan handle om forskjellige målemetoder. Målene for idrettsdeltakelse og klasse varierer (se bakgrunnsnotatet). En mulig tolkning er likevel at det har skjedd endringer på dette området siden Olsen skrev sin rapport i 1955, og det i form av sosial utjevning. Vår foretrukne tolkning er at idrettsbevegelsen siden idrettsrevolusjonen har favnet relativt bredt med hensyn til de unges opprinnelsesklasse, men med en liten overrepresentasjon blant unge med middel- og overklassebakgrunn. Studier fra de siste årene peker mot tydeligere sammenhenger mellom klassebakgrunn og idrettsaktiviteter. Om det er slik blir neste spørsmål hvordan klasseforskjellene kan forstås. Blir de tolket som uttrykk for klassekultur eller for økonomiske barrierer? Og hvordan plasserer de publiserte arbeidene seg klasseteoretisk?

Ung i Norge-rapportene fortolker i hovedsak klasseforskjellene i ungdoms tilknytning til idrettslag (som jo er ubetydelige eller små) langs to spor; økonomiske begrensninger og klassekultur. For eksempel foreslås det at klasseforskjeller i undersøkelsen fra 2002 delvis kan skyldes «at flere foreldre fra de lavere samfunnsklassene får problemer med å finansiere egne barns deltakelse i organisert idrett» (Krange & Strandbu, 2004: 57). Klassekultur lanseres nokså vagt i samme rapport. Det «kan være at ungdom i stor grad utvikler klasse-spesifikke identiteter, verdimønster og preferanser.» Og videre at «sosialisering til idrettsaktiviteter står sterkere i en over- og middelklassekultur» (Krange & Strandbu, 2004: 57). Rapportene inneholder også nyanseringer, som at det innad i over- og middelklassen trolig finnes ulike holdninger til fysisk aktivitet.

Forskjellene i idrettsdeltakelse forklares i Hevas-undersøkelsen fra 2014 med kostnader og «sosial arv»: Foreldre har ulike muligheter til å betale kontingenter, reiser, utstyr mm. I tillegg «arver» ungene aktivitetsmønster fra foreldrene; foreldre med høy utdanning er selv mer aktive og engasjerte i idrett. Til sist trekker forskerne i HEVAS fram praktisk tilrettelegging, psykologisk støtte og oppmuntring fra engasjerte foreldre som en mulig forklaring (Samdal et al., 2016).

Oppsummert kan vi si at rene økonomiske barrierer og det vi kan kalle vage Bourdieu-

inspirerte tolkninger er dominerende i studiene vi har gjennomgått, også når studiene viser at det ikke er særlig tydelige forskjeller i idrettsdeltakelse mellom ungdommer fra ulike samfunnsklasser.

Mange innvendinger kan reises mot vage Bourdieu-inspirerte tolkninger. Den første er at klassekulturelle forskjeller trolig overdrives. Når så mange som 38 prosent av arbeiderklasseungdommene er med (Ung i Norge 2002) er middelklassestempelet misvisende. Dette utelukker ikke klasseforskjeller i hvilken type idrett man driver med, og heller ikke i hvor ofte og hvordan man driver med idrett. En annen innvending er at det ikke skilles godt nok mellom ulike sjikt i arbeiderklassen, noe som kan gjøres bedre i framtidige studier (jmf. Vincent, Ball, & Braun, 2008). Fattigdom har blitt et økende problem blant barnefamilier. Idrettsdeltakelsen er lav blant barn fra fattige familier (Seippel et al., 2011), men kanskje ikke blant den delen av arbeiderklassen som ikke regnes som fattige? Nyanser i arbeiderklassebefolkningen, blant annet innslag av innvandrere, kan være nyttig å ta tak i. Uheldige signaler når små forskjeller «overfortolkes» er en tredje innvending. Framstilling av idretten som et middel- og overklassefenomen kan inngå i en slags *middelklasesentrisme* der alt som er bra forbindes med høy utdanning – samtidig som mange idrettslag rundt om er drevet av arbeiderklasseforeldre og med mange barn og unge fra arbeiderklassen som medlemmer.

HVA NÅ: KOSTNADER, ALVOR OG FORELDREDELTADELSE

De siste årene har det vært mye snakk om at det er blitt dyrere og mer krevende å delta i barne- og ungdomsidretten. For barnefamilier har inntektsforskjellene økt siden 2000, og flere barn av enslige forsørgere og barn med innvandrerbakgrunn er utsatt for vedvarende lavinntekt. Andelen barn i lavinntektshusholdninger har økt hvert år siden 2011 (Epland & Kirkeberg, 2016; Epland, Kirkeberg, & Revold, 2016). Mot denne bakgrunnen vil vi diskutere tre utviklingstrekk som kan tenkes å bidra til en mer ekskluderende barne- og ungdomsidrett i framtida.

Høye kostnader

Ifølge levekårsundersøkelsene var kostnader til trening for 6-15-åringene som trener minst en gang i måneden mer enn 6 000 kroner pr år (Vaage, 2015: 53). Disse tallene inkluderer utgifter til trening generelt, og er ikke så godt egnet til å si noe om utgifter til trening i idrettslag. Norges Fotballforbund (NFF) finner i en undersøkelse at trenings- og medlemsavgift for ungdom er under 1 000 kroner per år i 44 prosent av klubbene. I 8 prosent av klubbene koster deltakelse mer enn 3 000 kroner per år (NFF, 2011). I 2010 beregnet Dagens Næringsliv at idrettsdeltakelse koster mellom 20 000 – 300 000 kroner for en 14-åring på konkurransenivå.³ Bergens Tidende estimerte i 2015 kostnader forbundet med idrettsdeltakelse for barn i 10-årsalderen til å variere mellom 3 000 og 20 000 kroner (Næss, 2015).

Samlet viser disse beregninger at det koster å drive med idrett, og at det er stor variasjon i kostnadene mellom idrettsgrener. Ikke uventet er kostnadene høyere jo mer involvert man er (Vaage, 2015). Det er også store regionale forskjeller. Det er dyrere å spille fotball i storbyene enn ellers i landet (NFF, 2011). Ifølge levekårsundersøkelsene har barn i Oslo og

Akershus betydelig større utgifter til trening enn andre, mens barn i Nord-Norge bruker minst (Vaage, 2015: 54).

Gode studier av endringer i utgifter til idrett mangler, selv om prisjusterte beregninger på basis av levekårsundersøkelsene fra 2004, 2007 og 2013 tyder på at kostnadene for barn og ungdom 6-15 år har økt noe⁴ (Vaage, 2015: 53). Imidlertid er det godt dokumentert at ungdom i familier med dårlig råd har begrensede muligheter til å delta i fritidsaktiviteter som koster penger (se eksempelvis Bakke, Solheim, & Hovden, 2016; Fløtten & Kavli, 2009; Sandvik, 2016). Analyser av Levekårsundersøkelsen 2013 bekrefter dette. Utgiftene til trening og mosjon for barn i husholdninger innenfor den laveste inntektskvartilen utgjør kun 54 prosent av utgiftene for barn i den høyeste inntektskvartilen (Vaage, 2015: 54).

Spørsmålet videre er om økende kostnader for barn og unges idrettsaktiviteter gjør at også flere enn de fattige får problemer med å henge med. Dersom trenden med økende ulikhet i inntekt for barnefamilier fortsetter, vil dette kunne presse større grupper barn og unge ut av den organiserte idretten, med økende klasseforskjeller som resultat.

Profesjonalisering av idretten

I tillegg til at idrett for mange er blitt dyrere, er den også blitt mer alvorlig. Mange bruker mer tid på trening, og det legges ned store ressurser i å finne fram til hvordan man skal lykkes i idrett.

Mens profesjonalisering i dagligspråket som regel viser til at et arbeid er godt utført ('proff') eller at det er betalt, er hovedpoenget i et sosiologisk profesjonaliseringsbegrep at fagkunnskap blir viktigere. I norsk idrett finner vi i dag mange tegn til en slik kunnskapsutvikling knyttet til fagområder som medisin, biologi, psykologi, pedagogikk og ledelse og administrasjon. Olympiatoppen bygger sitt arbeid på fagkunnskap, og både NIF og de fleste særforbund har tilbud om utdanning og kursing av trenere og ledere.

Det finnes fortsatt ikke mye forskning om hva en slik alvorliggjøring og profesjonalisering av idretten vil innebære. Det er likevel liten tvil om at den krever ressurser. For den som skal utøve en idrett der godt utstyr og høy innsats forventes, er det vanskelig å komme utenom kostnader i form både av tid, penger og kunnskap. For organisasjoner som skal ta del i profesjonaliseringen og basere drift og aktivitet på best mulig faglig grunnlag, vil det også kreves ressurser, først og fremst av økonomisk art (Seippel, 2010; Smeland & Seippel, 2015).

Forventningen om at idrett skal kunne forvaltes på en fornuftig og kunnskapsbasert måte finner man også igjen, både som hindring og mulighet, i vår hverdagslige omgang med idrett. I boka *Ungdom og idrett* (Seippel, Sisjord, & Strandbu, 2016) presenteres en rekke eksempler på dette. Man finner det i motivene ungdom har for å trene, som er blitt mer instrumentelle (Seippel, 2016). Man finner det i foreldres intense involvering i ungdomsidretten (Stefansen, Smette, & Strandbu, 2016). Man finner den i skolens utbygging av toppidrettsutdanninger (Kårhus, 2016). Man finner den som en hindring for deltakelse blant ressursfattige familier – ikke bare fordi idrett er dyrt, men fordi det også krever spesielle typer kunnskap og interesse å følge opp barn og unges idrettsdeltakelse (Bakke et al., 2016).

Foreldreinnsats

En tredje endring er at kravene til foreldreinnsats i idretten har økt de siste årene. NIFs siste årsrapporter viser at den største økningen i antall medlemskap er i aldersgruppa under seks år der barn er helt avhengig av foreldre for å komme seg til treninger. Dette er for øvrig del av en internasjonal trend der barn sluses inn i organiserte fritidsaktiviteter i stadig yngre alder. Studier tyder også på at foreldres involvering i tenårings idrettsaktiviteter har økt (Stefansen et al., 2016).

I studiene inspirert av Lareau (2003) fra Nord-Amerika og europeiske land (Irwin & Elley, 2011; Lavee & Benjamin, 2015; Vincent & Ball, 2007) er det først og fremst middelklasseforeldre som ønsker å få ungene inn i «enriching activities» som idretten kan være et eksempel på. Om dette også er tilfelle i Norge er mer åpent. Hvis idretten endrer karakter og blir mer krevende og nærmest forutsetter en intens involvering fra foreldre kan dette kanskje treffe middelklassens foreldreskapskultur bedre enn arbeiderklassens foreldreskapskultur?

AVRUNDING

I mellomkrigstidens Norge var idretten politisert. Landet var preget av store sosiale forskjeller og et sentralt spørsmål var idrettens plass i samfunnsutviklingen. Var idretten en lynavleder for arbeiderklassens frustrasjoner? Kunne idretten brukes til mobilisering i klassekampen? Eller i et klassekompromiss? Utover i etterkrigstiden ble forskningen om idrett og sosial ulikhet i større grad et spørsmål om ulikhet i deltakelse. Rekruttundersøkelsen fra 1952 viste store forskjeller i idrettsaktivitet etter rekruttens yrke og utdanningsnivå (Olsen, 1955). Slike klasseforskjeller finner en ikke i undersøkelser fra 1980- og 1990-tallet og heller ikke fra tidlig 2000-tall. Derimot har vi, med ulike målemetoder som en mulig feilkilde, vist tegn til tydeligere forskjeller i senere studier.

Om våre beskrivelser av endringer i idretten er riktige, hva vil de bety for norsk idrett og idrettens samfunnsmessige rolle framover? Sosial ulikhet i samfunnet ellers kombinert med en mer krevende ungdomsidrett vil med all sannsynlighet innebære utfordringer om en ønsker en bred deltakelse i idretten. Kanskje er det også igjen aktuelt å stille spørsmål ved idretten som et element i samfunnsutviklingen? Putnam (2015) mener idretten i alle fall tidligere har hatt en slik rolle:

Fifty years ago, offering opportunities for all kids to take part in extracurricular activities was recognized as an important part of a public school's responsibilities to its students, their parents, and the wider community. No one talked about soft skills, but everyone understood that football, chorus, and the debate club taught valuable lessons that should be open to all kids, regardless of their family background. (Putnam, 2015, s. 179)

Selv med en noe mer nøktern oppfatning av hva idretten kan føre med seg, er det grunn til å følge med. Gledene ved idretten her og nå og den viktige plassen idretten har i jevnaldersfellesskap (Strandbu, Stefansen, & Smette, 2016) gjør det i seg selv til et poeng å sikre

tilgang for den som vil. Barrierer knyttet til økonomi og klassebakgrunn er vanskelige å legitimere.

Vår gjennomgang viser at tidligere studier har støttet seg til ulike teoritradisjoner. Klassemålene, og/eller mål på sosioøkonomisk status, refererer i noen studier til en ren hierarkisk dimensjon, mens de i andre tilfeller peker mot flerdimensjonale forskjeller der både økonomi og kultur spiller inn (for eksempel i Bourdieu-inspirerte analyser). Ulike teoritradisjoner og målemetoder kan vise til ulike mekanismer som frambringer sosial ulikhet i idrettsdeltakelse. De ulike målene er ikke nødvendigvis utbyttbare ettersom de hver for seg kan vise til spesifikke sammenhenger (Wells et al., 2016). For eksempel vil en Goldthorpe-inspirert tilnærming implisere at foreldrenes arbeidsmarkedssituasjon og økonomiske ressurser er særlig viktig for ungdoms idrettsdeltakelse, mens kulturelle ressurser ikke tillegges like stor betydning. Bourdieu-inspirerte tilnærminger åpner derimot for at både kulturelle og økonomiske ressurser spiller inn. Med slike flerdimensjonale klasseanalyser kunne man for eksempel undersøkt variasjoner mellom klassefraksjoner, mellom de med henholdsvis mest kulturell eller økonomisk kapital, som vil kunne overføres i modeller der man betrakter disse som tilhørende samme gruppe. Framtidige studier bør i større grad etterstrebe et tydelig teoretisk fundament for klasseanalyser, og tydeligere få fram hva det eventuelt er som frambringer klassebaserte forskjeller i ungdommers idrettsdeltakelse.

Et annet poeng er at klasse kan ha ulik betydning på ulike steder og for ulike grupper av ungdom. I storbyer med tydelig klassedelte bosettingsmønstre vil trolig også idrettslagene ha mer klassehomogene preg. At arbeiderklassen har en langt mer mangfoldig etnisk sammensetning enn middelklassen kan også ha betydning framover. Klasseforskjeller kan tenkes å slå ulikt ut i samspill med innvandringsbakgrunn, men også etter kjønn og alder. Aldersdimensjonen i rekruttering og frafall er ikke behandlet her; den fortjener mer oppmerksomhet.

Et tredje spørsmål er rekruttering til ulike idretter, et tema som har stått sterkt i den Bourdieu –inspirerte forskningen om idrett og klasse. At foreliggende studier slår ishockey og bandy i hartkorn tyder på lite kunnskap om idretters klassekulturelle forankring.

Vi har konsentrert oss om klasseforskjeller på veien inn i idretten. Nok et stort spørsmål er om idrett bidrar i en eller annen forstand til å utjevne eller øke klasseforskjeller? Kan det tenkes at det en får med seg fra idretten i form av «soft skills», nettverk, (selv)tillit og liknende kan ha betydning for framtidig plassering i klassestrukturen? Studier inspirert av Lareau og Bourdieu har vist hvordan foreldre som sørger for at barna involveres i «enriching activities» som idrett kan bidra til å øke klassegapet i livssjanser. Dette resonnetet baserer seg på at det bare er middelklassen som har tilgang til disse aktivitetene. Som Putnam (2015) forfekter kan idretten og andre fritidsaktiviteter også tenkes å bidra til å minske klassegapet – dersom arbeiderklassebarn har tilgang til de samme læringsfareningene i idretten.

NOTER

- 1 Bakgrunnsnotatet kan fås ved henvendelse til en av forfatterne.
- 2 I rapporten fra Ung i Norge 1992 er det en felles kategori for mellomlagene. Se bakgrunnsnotat for ytterligere informasjon.
- 3 I DN's oversikt over kostnader inngår obligatorisk treningsavgift, klubbmedlemskap, lisens/forsikring, treningstøy og utstyr, transport og egenandeler knyttet til deltakelse.
- 4 I beregningen er det ikke justert for reallønnsveksten i samme periode.

REFERANSER

- Bakke, I. M., Solheim, L. J., & Hovden, J. (2016). «Skulle ønske jeg kunne være med på turn, jeg!» Om fattige foreldres utfordringer med å legge til rette for barnas fysiske aktivitet. I Ø. Seippel, M. K. Sisjord, & Å. Strandbu (red.), *Ungdom og idrett* (s. 193–212). Oslo: Cappelen Damm.
- Bakken, A., Frøyland, L. R., & Sletten, M. A. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv. Hva sier Ungdata-undersøkelsene?* Retrieved from Oslo: <http://www.hioa.no/content/download/123772/3198955/file/Sosiale-forskjeller-i-unges-liv-NOVA-Rapport-3-2016-18-april-.pdf>
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Chan, T., & Goldthorpe, J. H. (2005). The social stratification of theatre, dance and cinema attendance. *Cultural Trends*, 14(9), 193–212.
DOI: 10.1080/095489605004367740954-8963
- Chan, T. W., & Goldthorpe, J. H. (2007a). Social Status and Newspaper Readership. *American Journal of Sociology*, 112(4), 1095–1134. DOI: 10.1086/5087920002-9602
- Chan, T. W., & Goldthorpe, J. H. (2007b). Social Stratification and Cultural Consumption: Music in England. *European Sociological Review*, 23(1), 1–19. DOI: 10.1093/esr/jcl0160266-7215
- Clark, T. N., & Lipset, S. M. (1991). Are social classes dying? *International Sociology*, 6(4), 397–410.
DOI: 10.1177/0268580910060040020268-5809
- Epland, J., & Kirkeberg, M. I. (2016). *Barnefamilienes inntekter, formue og gjeld 2004-2014*. Retrieved from Oslo/Kongsvinger:
http://ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/_attachment/261718?ts=153d178a4d0
- Epland, J., Kirkeberg, M. I., & Revold, M. K. (2016). *Sosiale indikatorer for barn og barnefamilier*. Retrieved from Oslo/Kongsvinger:
http://ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/_attachment/281093?ts=157f60210a8
- Ertesvåg, F. (2015). Barneidretts-debatten: Halvparten sluttet da regningene kom. VG. Retrieved from <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/oppvekst/barneidretts-debatten-halvparten-sluttet-da-regningene-kom/a/23421818/>
- Fløtten, T., & Kavli, H. (2009). Barnefattigdom og sosial deltakelse. In T. Fløtten (Ed.), *Barnefattigdom*. (s. 92–118). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Gerring, J. (2012). Mere Description. *British Journal of Political Science*, 42(04), 721–746.
DOI: 10.1017/S00071234120001300007-1234

- Goksøy, M. (2008). *Historien om norsk idrett*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Goksøy, M., Asdal, K., & Andersen, E. (1996). *Kropp, kultur og tippeskamp. Statens idrettskontor, STUI og Idrettsavdelingen 1946 - 1996*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Goldthorpe, J. H. (2000) Social class and the differentiation of employment contracts. I: J. H. Goldthorpe (red.), *On sociology: numbers, narratives, and the integration of research and theory* (s. 101-124). Oxford: Oxford University Press.
- Grue, L. (1982). Den organiserte ungdommen: en empirisk analyse: sluttrapport fra fase én av foreningsundersøkelsen. Oslo: s.n.
- Grue, L. (1985). *Organisert idrettsaktivitet: en undersøkelse av ungdoms oppslutning om organisert idrett*. Oslo: Kultur- og vitenskapsdepartementet, Ungdoms- og idrettsavdelingen (STUI).
- Hofmo, R. (1937). *Folkeidrett: borgerlig idrett, arbeideridrett*. Oslo: Det Norske arbeiderpartis forlag.
- Irwin, S., & Elley, S. (2011). Concerted cultivation? Parenting values, education and class diversity. *Sociology*, 43(3), 480–495. DOI: 10.1177/00380385113996180038-0385
- Katz-Gerro, T., & Shavit, Y. (1998). The Stratification of Leisure and Taste: Classes and Lifestyles in Israel. *European Sociological Review*, 14(4), 369–386. DOI: 10.1093/oxfordjournals.esr.a0182450266-7215
- Krange, O., & Strandbu, Å. (2004). *Ungdom, idrett og friluftsliv. Skillelinjer i ungdomsbefolkningen og endringer fra 1992 til 2002. NOVA rapport 16/4*. Retrieved from: http://www.hioa.no/content/download/45590/675315/file/518_1.pdf Retrieved from Oslo:
- Kårhus, S. (2016) *Aktiv idrettsungdom: Privilegerte elevgrupper i skolesystemet?* (s. 291–314). Oslo: Cappelen Damm.
- Langset, K. G. (2014). Må vi akseptere en så høy pris bare fordi det er snakk om Bærum?Aftenposten. Retrieved from <http://www.aftenposten.no/norge/--Ma-vi-akseptere-en-sa-hoy-pris-bare-fordidet-er-snakk-om-Barum-95431b.html>
- Lareau, A. (2003). *Unequal childhoods. Class, race, and family life*. Berkeley: University of California Press.
- Lavee, E., & Benjamin, O. (2015). Working-class mothers' school involvement: A class-specific maternal ideal? *The Sociological Review*, 63(3), 608–625. DOI: 10.1111/1467-954X.122530038-0261
- NFF (2011). Hva koster det å spille fotball i Norge? En rapport om kostnadene ved å delta på aldersbestemte fotball-lag. Retrieved from NIF. (2015). Årsrapport 2015. Retrieved from Oslo: https://www.idrettsforbundet.no/contentassets/4393d243d44c40d790193e7ff977765c/19_16_nif-arsrapport-2015_lr.pdf
- Næss, T. M. (2015). Foreldrene bruker 90.000 kroner til ungenes trening. Bergens Tidende. Retrieved from http://www.bt.no/100Sport/andreidretter/Foreldrene-bruker-90000-kroner-til-ungenes-trening-504126_1.snd
- Olsen, A. M. (1955). Aktiv ungdom. En undersøkelse av 19-åringers forenings- og idrettsaktivitet. Oslo: Statens ungdoms- og idrettskontor, Kirke- og undervisningsdepartementet.
- Olstad, F. (1987). *Norsk idretts historie. Forsvar, sport, klassekamp 1861-1939*. Oslo: Aschehoug.
- Pakulski, J., & Waters, M. (1996). *The death of class*. London: Sage.
- Putnam, R. D. (2015). *Our kids. The american dream in crisis*. New York: Simon & Schuster.
- Samdal, O., Mathisen, F. K. S., Torsheim, T., Diseth, Å. R., Fismen, A.-S., Larsen, T., Årdal, E. (2016). Helse og trivsel blant barn og unge. Hemil-rapport. Bergen: Universitetet i Bergen.

- Sandvik, L. (2016, 19.11.2016). Materielle og sosiale mangler i barnefamilier. Hver femte familie med lavinntekt har ikke råd til ferie. URL: <http://ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/hver-femte-familie-med-lav-inntekt-har-ikke-rad-til-ferie>
- Seippel, Ø. (2010). Professionals and volunteers: On the future of a Scandinavian sport model. *Sport in Society*, 13(2), 199–211. DOI: 10.1080/174304309035229211743-0437
- Seippel, Ø. (2016). Sprek, vakker og kjedelig? Trening og mening blant ungdom: 1985–2013. I Ø. Seippel, M. K. Sisjord, & Å. Strandbu (red.), *Ungdom og idrett* (s. 93–112). Oslo: Cappelen Damm.
- Seippel, Ø. (2017). Topics, Trends and Journals: Thirty Years of Sociology of Sports. innsendt artikkel.
- Seippel, Ø., Sisjord, M. K., & Strandbu, Å. (red.). (2016). *Ungdom og idrett*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Seippel, Ø., Strandbu, Å., & Sletten, M. A. (2011). Ungdom og trening. Endring over tid og sosiale skillelinjer. Oslo: Sivesind, K. H. (2012). Kapittel 1. Hvilken betydning har personlig bakgrunn og økonomi for barn og unges medlemskap i organisasjoner? URL: <http://www.sivilsamfunn.no/Ressurser/Publikasjoner/Rapporter/2012/2012-004>
- Smeland, F., & Seippel, Ø. (2015). «For vi kommer ikke til å sitte i styret i all evighet» - En studie av norske fotballklubbers arbeid med Kvalitetsklubb. Oslo: Forskningscenter for barne- og ungdomsidrett/NFF.
- Solenes, O. (2016). Tidleg organisering og institusjonalisering av ungdomsidretten i Norges Idrettsforbund, 1946–1966. I Ø. Seippel, M. K. Sisjord, & Å. Strandbu (red.), *Ungdom og idrett* (s. 33–51). Oslo: Cappelen Damm.
- Stefansen, K., Smette, I., & Strandbu, Å. (2016). Understanding the increase in parents' involvement in organized youth sports. *Sport Education and Society*, 1–11. DOI: 10.1080/13573322.2016.11508341357-3322
- Strandbu, Å., Stefansen, K., & Smette, I. (2016). En plass i jevnalderfellesskapet. Idrettens betydning i ungdomstida. I Ø. Seippel, M. K. Sisjord, & Å. Strandbu (red.), *Ungdom og idrett* (s. 113–132). Oslo: Cappelen Damm.
- Tønnesson, S. (1986). *Norsk idretts historie. Folkehelse, trim, stjerner. 1939 - 1986*. Oslo: Aschehoug.
- Vaage, O. F. (2006). Barns og unges idrettsdeltakelse og foreldres inntekt. Analyse med data fra Levekårsundersøkelsen 2004. Oslo/Kongsvinger: SSB
- Vaage, O. F. (2015). *Fritidsaktiviteter 1997-2014. Barn og voksnes idrettsaktiviteter, friluftsliv og kulturaktiviteter. Resultater fra Levekårsundersøkelsene*. URL: <http://ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/fritidsaktiviteter-1997-2014>
- Vincent, C., & Ball, S. J. (2007). 'Making Up' the Middle-Class Child: Families, Activities and Class Dispositions. *Sociology - the Journal of the British Sociological Association*, 41(6), 1061-1077. DOI: 10.1177/0038038507082315
- Vincent, C., Ball, S. J., & Braun, A. (2008). It's like saying colored: Perceptions of the urban working classes. *The Sociological Review*, 56(1), 61–77. DOI: 10.1111/j.1467-954X.2008.00777.x0038-0261
- Wells, L., Nermo, M., & Östberg, V. (2016). Physical Inactivity From Adolescence to Young Adulthood: The Relevance of Various Dimensions of Inequality in a Swedish Longitudinal Sample. *Health Education & Behavior*. DOI: 10.1177/10901981166720401090-1981
- Wichstrøm, L. (1995). *Hvem Hva Hvor. Om ungdom og idrett. En landsdekkende surveyundersøkelse*. Oslo: Kulturdepartementet : Norges forskningsråd.

VEDLEGG

Tabell I.*Oversikt over studier*

Studie	Årstall	Alder	N	Svarprosent	Publikasjon
Sesjonsundersøkelsen	1952	19	11 010	66	Olsen 1955
Foreningsundersøkelsen fase 1	1981	13-14	2665	96	Grue 1982
Foreningsundersøkelsen fase 2	1983	15-16	2430	97	Grue 1985
Ung i Norge	1992	13-19	11 985	97	Wichstrøm 1995
Ung i Norge	2002	13-19	11 928	92	Krange og Strandbu 2004
Ung i Norge	2010	13-18	8489	73	Seippel, Strandbu og Sletten 2011
Levekårsundersøkelsen SSB	2004	6-15 16-19	637 225	64 68i	Vaage 2006
Kultur- og mediebruksundersøkelsen SSB	2008	9-20	652ii	58ii	Sivesind 2012
Levekårsundersøkelsen SSB (EU-SILC)	2013	6-15 16-79	937 (6-15 år) 6140 (16-79 år)	47 52	Vaage 2015
Hevas	2014	13, 15, 16	3203	75	Samdal m.fl. 2016
Ungdata	2014-2015	13-19 (8.klasse-VG3)	117607 (US: 72649, VGS: 42924, Uoppg.: 2034)	81(US)/ 65(VGS)	Bakken, Frøyland og Sletten 2016

i) Svarprosenten er oppgitt for aldersgruppa 16-24 år.

ii) Svarprosent og N er oppgitt for aldersgruppa 9-24 år.

Tabell 2*Klasse og idrettsdeltakelse. Oppsummering hovedfunn*

Studie	Opprinnelses- klasse (foreldres yrker)	Kulturell kapital (bøker i hjemmet)	Familiens økonomi	Andre mål (foreldres utd e.l.)	Klasse- aspirasjon (utd.planer)
Rekruttundersøkelsen 1952	Ikke målt	Ikke målt	Ikke målt	Ikke målt	Sterk smh
Foreningsundersøkelse, del 1 1981	Ingen smh	Ikke målt	Ikke målt	Ingen smh	Ikke rapportert i)
Foreningsundersøkelse, del 2 1983	Ingen smh	Ikke målt	Ikke målt	Ingen smh	Ikke rapportert
Ung i Norge 1992	Ingen smh ii)	Ikke målt	Ikke målt	Ikke målt	Moderat smh
Ung i Norge 2002	Svak smh	Sterk smh	Sterk smh	Ikke målt	Moderat smh
Ung i Norge 2010	Svak smh	Moderat smh	Sterk smh	Ikke målt	Moderat smh
Levekårsundersøkelsen SSB 2004 (Barneutvalget 6-15 år)	Ikke rapportert	Ikke rapportert	Svak smh	Svak smh	Ikke målt
Kultur- og mediebruksundersøkelsen SSB 2008	Ikke målt	Ikke målt	Sterk smh	Svak smh iii)	Ikke målt
Levekårsundersøkelsen SSB 2013 (Barneutvalget 6-15 år)	Ikke rapportert	Ikke rapportert	Svak smh	Ikke rapportert	Ikke målt
Hevas 2014	Samlemål for SØS målt v/tre indikatorer: Oppr. klasse, kulturell kapital og et samlemål for familiens økonomi (FAS II: feriereiser til utlandet, eget rom, antall biler og pc-er). Sammenhengen med idrettsdeltakelse er moderat og tydeligere for lagidrett enn individuell idrett.			Ikke målt	Ikke målt
Ungdata	Ikke målt	Samlemål for SØS: kulturell kapital (antall bøker og foreldrenes utdanning) og et samlemål for familiens økonomi (FAS). Sterk smh			Ikke målt

i) «Ikke rapportert» betyr at data finnes, men analyser finnes ikke i rapporten.

iii) Det er ingen sammenheng mellom klassebakgrunn og trening i idrettslag sist uke, men svak sammenheng mellom medlemskap i idrettslag og klassebakgrunn.

iii) Den bivariate sammenhengen er svak, og den forsvinner i en multivariat analyse.